

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор Хмельницького університету
управління та права
імені Леоніда Юзькова,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Олег ОМЕЛЬЧУК

«26» травня 2025 року

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертаційного дослідження
БІЛАКА МИКОЛИ МИКОЛАЙОВИЧА
на тему «Право на цивільну вогнепальну зброю як гарантія конституційного
права на захист життя та здоров'я особи»,
поданого на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081
Право галузі знань 08 Право, затвердженої вченою радою Хмельницького
університету управління та прав імені Леоніда Юзькова
від «25» жовтня 2021 року (протокол № 3)

ВИТЯГ

з протоколу засідання фахового семінару кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова
від «23» травня 2025 року (протокол №13)

ПРИСУТНІ:

Галус О.О., завідувач кафедри, к.ю.н., доцент; Буханевич О.М., професор
кафедри, д.ю.н., професор, заслужений юрист України, член-кореспондент
НАПрН України; Івановська А.М., професор кафедри, д.ю.н., професор; Самсін
І.Л., професор кафедри, д.ю.н., професор, заслужений юрист України,; Суббот
А.І., професор кафедри, д.ю.н., професор; Бригінець О.О., професор кафедри,
д.ю.н., професор; Литвиненко І.Л., доцент кафедри, к.ю.н., доцент; Сторожук
І.П., доцент кафедри, к.ю.н., професор; Солодка І.В., доцент кафедри, к.ю.н.,
доцент; Гаврік Р.О., професор кафедри кафедри, к.ю.н., доцент; Токар А.М.,

доцент кафедри, к.ю.н., доцент; Владовська К.П., доцент кафедри, доктор філософії з права, Салюк П.І., доцент кафедри, доктор філософії з права.

З присутніх – 5 докторів юридичних наук та 6 кандидатів юридичних наук (докторів філософії) – фахівців за профілем поданої на розгляд дисертації.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Обговорення дисертаційного дослідження аспіранта Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова БІЛАКА Миколи Миколайовича на тему «Право на цивільну вогнепальну зброю як гарантія конституційного права на захист життя та здоров'я особи», виконаного в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова та поданого на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 Право галузі знань 08 Право, щодо рекомендації до розгляду та захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

СЛУХАЛИ:

Завідувача кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права, доцента кафедри, к.ю.н., доцента Галус О.О., яка повідомила присутніх про те, що Білак Микола Миколайович народився 1 квітня 1998 року в м. Сторожинець Чернівецької області.

Освіта – вища. У 2020 році закінчив Львівський національний університет імені Івана Франка та отримав повну вищу юридичну освіту за спеціальністю «Правознавство», здобувши кваліфікацію магістр права.

З липня 2021 року по жовтень 2023 року працював помічником адвоката Олар Е.М.

У жовтні 2023 року отримав свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю.

З вересня 2021 року – аспірант кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова.

Тема дисертаційного дослідження Білака Миколи Миколайовича «Право на цивільну вогнепальну зброю як гарантія конституційного права на захист життя та здоров'я особи» була затверджена вченою радою Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова 25 жовтня 2021 року (протокол № 3).

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова Івановська Алла Миколаївна.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до наукової теми Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова на 2017 – 2026 роки «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» (державний реєстраційний номер 01178U000103) та згідно з планом науково-дослідної роботи Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова.

СЛУХАЛИ:

*Доповідь аспіранта Білака М.М., який в обґрунтування **актуальності теми дисертаційного дослідження** зазначив, що в умовах сучасних геополітичних трансформацій та внутрішніх безпекових викликів, що постали перед Україною, питання забезпечення фундаментальних конституційних прав громадян, зокрема, права на захист життя та здоров'я, набуває особливої значущості. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію нашої держави, що супроводжується численними порушеннями норм міжнародного гуманітарного права та масовими воєнними злочинами проти цивільного населення, актуалізувало проблематику ефективності існуючих гарантій конституційного права на захист та зумовило необхідність ретельного переосмислення норм чинного законодавства у цій сфері.*

У вказаному контексті особливої ваги набуває дослідження права на цивільну вогнепальну зброю як потенційної гарантії конституційного права на захист життя та здоров'я. Означена проблема станом на сьогодні залишається предметом гострих наукових дискусій та суспільно-політичних дебатів, адже, з одного боку, вогнепальна зброя в руках законослухняних громадян розглядається як ефективний засіб самозахисту та стримуючий фактор для злочинців, а з іншого боку – як ймовірне джерело підвищеної небезпеки, що може сприяти зростанню рівня злочинності та неправомірного застосування сили.

Актуальність дослідження обраної теми підсилюється наявністю суттєвих прогалин у національному законодавстві щодо обігу цивільної вогнепальної зброї. Так, відсутність спеціального закону, який би комплексно регулював аналізовану сферу, та недосконалість чинних нормативних приписів призводять до правової невизначеності і різнотлумачень, що, як наслідок, створює передумови для зловживань і перешкоджає ефективному державному контролю за обігом зброї. Разом з тим, євроінтеграційні прагнення України вимагають гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами в досліджуваній галузі, з урахуванням особливостей безпекової ситуації в нашій державі.

Таким чином, комплексне конституційно-правове дослідження права на цивільну вогнепальну зброю як гарантії фундаментального права на захист життя та здоров'я особи має не лише теоретичне, але й вагоме практичне значення для розвитку правової системи України, удосконалення механізмів захисту прав

людини та формування вираженої державної політики у сфері безпеки громадян в сучасних геополітичних реаліях.

Метою дисертаційного дослідження є комплексний аналіз теоретичних та практичних аспектів права на цивільну вогнепальну зброю як гарантії конституційного права на захист життя та здоров'я особи, а також формулювання науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання обігу вогнепальної зброї в Україні.

У дисертаційному дослідженні здійснено комплексний аналіз теоретичних і практичних аспектів права на цивільну вогнепальну зброю як гарантії конституційного права на захист життя та здоров'я особи. Зокрема, у роботі розкрито історичну еволюцію та філософсько-правове підґрунтя права на захист, досліджено сучасний стан правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні та обґрунтовано перспективи його вдосконалення з урахуванням міжнародного досвіду.

Так, у науковій праці проаналізовано історичний розвиток права на захист життя та здоров'я і встановлено, що це право пройшло трансформацію від базового біологічного імпульсу до самозахисту до його формального закріплення у національному та міжнародному праві. Окремо автором досліджено філософсько-правові концепції, що обґрунтовували право на захист, зокрема, натуралістичний, позитивістський, теологічний та договірний підходи, а також систематизовано міжнародні та національні гарантії реалізації права на захист життя та здоров'я, вивчено їх співвідношення та особливості.

На основі проведеного аналізу визначено, що сучасна система гарантій права на захист має розгалужену структуру, однак окремі нормативні положення, особливо в контексті сучасних викликів, виявляються недостатньо ефективними через відсутність дієвих механізмів імплементації. Зокрема, за результатами ґрунтовного вивчення виявлено колізію між конституційними гарантіями права на захист та встановленими кримінальним законодавством межами необхідної оборони.

У дисертації обґрунтовано, що нормативні приписи статті 36 Кримінального кодексу України фактично звужують зміст конституційного права на захист, оскільки під загрозою кримінального переслідування законодавець встановлює обов'язок особи контролювати пропорційність своїх захисних дій замість природної інстинктивної реакції на небезпеку. З метою усунення зазначеної колізії у роботі запропоновано внести зміни до Конституції України, закріпивши вказівку на можливість обмеження права, визначеного частиною 3 статті 27 Основного Закону, у випадках, передбачених законом.

Окрему увагу у кваліфікаційній праці приділено дослідженню права на цивільну вогнепальну зброю як складової системи гарантій конституційного права на захист життя та здоров'я. Автором доведено, що право на цивільну вогнепальну зброю може стати ефективним інструментом самозахисту та захисту третіх осіб,

оскільки даний засіб здатен компенсувати фізичну чи кількісну перевагу нападників та дозволяє створити психологічний бар'єр для потенційних правопорушників.

Разом з тим, у дисертації проаналізовано сучасний стан правового регулювання права на цивільну вогнепальну зброю в Україні. Досліджено багаторівневу систему правовідносин у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, її структуру та особливості взаємодії суб'єктів. Визначено, що правотворча концепція до забезпечення контрольованого обігу зброї в Україні в умовах сьогодення ґрунтується на наступних принципах: диференціації вимог залежно від типу зброї та правового статусу заявника, пріоритетності безпекових аспектів через встановлення суворих вимог до потенційних власників та раціонального спрощення дозвільних процедур для осіб із доведеним досвідом поводження зі зброєю чи особливим правовим статусом.

На підставі порівняльного аналізу чинного законодавства та положень законопроекту «Про право на цивільну вогнепальну зброю» виявлено проблемні аспекти правового регулювання та запропоновано зміни для запобігання потенційним ризикам нецільового використання вогнепальної зброї. Зокрема, обґрунтовано необхідність встановлення абсолютної заборони на отримання зброї особами з непогашеною або незнятою судимістю незалежно від тяжкості правопорушення та підкреслено доцільність застосування конкретного переліку адміністративних правопорушень, що унеможливають одержання дозвільного документа.

Окрім того, у праці проведено аналіз суперечливих положень щодо громадянства, дієздатності та вікового цензу потенційних власників зброї і запропоновано шляхи вирішення наявних розбіжностей. Заразом, автором сформульовано аргументовану позицію щодо правового значення постанови державного виконавця про тимчасове обмеження прав боржника та впливу факту повідомлення про підозру на можливість володіння зброєю.

Окремо у дисертації детально досліджено механізми державного контролю у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, які базуються на злагодженій взаємодії різноманітних компонентів – від детальної перевірки майбутніх власників зброї до постійного контролю за дотриманням регуляторних вимог та застосування превентивних механізмів. При цьому акцентовано увагу на значенні інституту юридичної відповідальності, який через превентивний та санкційний вплив стимулює формування культури відповідального поводження зі зброєю.

У ході поглибленого аналізу складів адміністративних правопорушень у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї виявлено ряд проблемних моментів, що можуть ускладнювати правозастосування відповідних норм Кодексу України про адміністративні правопорушення. Відтак з метою удосконалення нормативної бази: доведено необхідність запровадження у статті 85 КУпАП диференціації адміністративної відповідальності за порушення правил полювання з урахуванням виду добутих чи намічених до добування тварин; аргументовано доцільність

проведення диференціації відповідальності за незаконне рибальство з використанням вогнепальної зброї залежно від критерію заподіяння шкоди іхтіофауні; запропоновано нове формулювання диспозицій статей 174 та 192 КУпАП; висловлено пропозицію щодо розширення кола суб'єктів складу адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 191 КУпАП, шляхом включення до нього осіб, які володіють вогнепальною зброєю без законних підстав, та виключення з назви й диспозиції статті вказівки на приналежність до громадянства; запропоновано виправити у ст. ст. 193 – 195 КУпАП вжиті у формі множини вказівки на суб'єктів правопорушень, замінивши їх відповідниками у формі однини; висунуто ідею щодо необхідності перегляду санкцій за вчинення адміністративних правопорушень, передбачених ч. ч. 1, 2, 4 ст. 85 та ст. ст. 174, 190 – 195 КУпАП, і сформульовано низку інших пропозицій.

До того ж, з метою оптимізації кримінальної відповідальності за незаконний обіг цивільної вогнепальної зброї у дисертації розроблено ряд поправок до Кримінального Закону. Зокрема, дисертантом обґрунтовано необхідність включення гладкоствольної мисливської зброї до переліку предметів складів кримінальних правопорушень, передбачених статтями 201, 262 та 263 КК України; запропоновано виокремлення в окремі статті або частини статей складів правопорушень щодо протиправного заволодіння вогнепальною зброєю та бойовими припасами шляхом крадіжки, грабежу, привласнення, вимагання чи шахрайства; аргументовано запровадження диференціації кримінальної відповідальності у статті 262 КК України з урахуванням вартісних показників викраденої зброї.

Паралельно у дисертаційному дослідженні проведено аналіз законодавчих систем Чехії, Швейцарії, Литви, Німеччини та США у галузі контролю за цивільною вогнепальною зброєю. На основі зазначеного аналізу зроблено висновок, що особиста свобода володіння зброєю та дотримання громадської безпеки не протиставляються одне одному, а можуть результативно співіснувати за умови відповідного державного нагляду. Визначено, що характерною спільною ознакою всіх розглянутих моделей є впровадження виразної класифікації вогнепальної зброї відповідно до її призначення та ступеня потенційної загрози, що доповнюється комплексною перевіркою благонадійності власників і регулярним спостереженням за виконанням встановлених приписів.

Додатково в ході дослідження виокремлено цінні для запозичення елементи міжнародного досвіду: докладна типологія зброї та прозорі критерії ліцензування (чеська практика), строгий контроль режиму носіння (швейцарський досвід), розширені параметри оцінки надійності власників та ліміти щодо набоїв (литовська модель), механізм «червоних прапорців», що дає змогу вчасно обмежувати доступ потенційно небезпечних осіб до зброї (американська система), диференційований режим для різних груп власників залежно від їхніх професійних та безпекових потреб (німецька модель).

Значну увагу у дослідженні приділено адаптації національного законодавства до вимог Директиви (ЄС) 2021/555. У рамках цього підходу у роботі запропоновано комплексну імплементацію регуляторних інструментів, що охоплює створення цифрової системи обліку зброї, запровадження уніфікованих стандартів маркування, розробку чіткої типології видів вогнепальної зброї, встановлення суворих вимог до видачі дозволів, введення процедур періодичної перевірки власників зброї, а також забезпечення дієвих механізмів нагляду за суб'єктами, що здійснюють її реалізацію та обслуговування.

У праці підсумовано, що легітимізація в Україні права на цивільну вогнепальну зброю як складової конституційного права на захист виступає не просто доцільним, а й невідкладним заходом, який відповідає засадам демократичного поступу та теперішнім безпековим викликам. Запровадження виважених законодавчих механізмів регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї на основі міжнародного досвіду сприятиме формуванню збалансованої моделі нагляду, пристосованої до українських реалій, що дозволить раціонально регулювати обіг зброї без невинуватених обмежень прав громадян.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим у вітчизняній юридичній науці комплексним дослідженням права на цивільну вогнепальну зброю як гарантії конституційного права на захист життя та здоров'я особи. У результаті проведеного дослідження сформульовано та обґрунтовано низку нових наукових положень, висновків і рекомендацій, зокрема:

вперше:

- обґрунтовано концептуальне розуміння права на цивільну вогнепальну зброю як важливої складової системи гарантій конституційного права на захист життя та здоров'я, що дозволяє компенсувати фізичну чи кількісну перевагу нападників, створює психологічний бар'єр для потенційних правопорушників та забезпечує безпеку особи в екстремальних умовах;

- виявлено суттєву правову колізію між нормами Конституції України (статті 27, 55, 64) та положеннями кримінального законодавства (стаття 36 КК України) щодо обсягу та меж права на захист, зокрема, встановлено, що кримінальне законодавство фактично звужує конституційне право на захист через закріплення обов'язку особи контролювати пропорційність своїх захисних дій;

- визначено ключові принципи правотворчої концепції до забезпечення контрольованого обігу зброї в Україні;

- запропоновано комплексний підхід до вдосконалення національного законодавства у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї на основі позитивного досвіду зарубіжних країн (Чехії, Швейцарії, Литви, Німеччини, США) та з урахуванням вимог Директиви (ЄС) 2021/555, що передбачає впровадження чіткої класифікації зброї, комплексної перевірки власників зброї та ефективної системи державного нагляду;

– з метою вдосконалення адміністративної та кримінальної відповідальності у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї з-поміж іншого запропоновано:

- диференціювати адміністративну відповідальність за порушення правил полювання (стаття 85 КУпАП) з урахуванням виду добутих чи намічених до добування тварин;
- диференціювати адміністративну відповідальність за незаконне рибальство з використанням вогнепальної зброї залежно від критерію заподіяння шкоди іхтіофауні;
- викласти диспозиції статей 174 та 192 КУпАП в нових редакціях;
- розширити коло суб'єктів складу адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 191 КУпАП, шляхом включення до нього осіб, які володіють вогнепальною зброєю без законних підстав, та виключення з назви й диспозиції статті вказівки на приналежність до громадянства;
- виправити у статтях 193 – 195 КУпАП вжиті у формі множини вказівки на суб'єктів правопорушень, замінивши їх відповідниками у формі однини;
- переглянути санкції за вчинення адміністративних правопорушень, передбачених частинами 1, 2, 4 статті 85 та статтями 174, 190 – 195 КУпАП;
- включити гладкоствольну мисливську зброю до переліку предметів складів кримінальних правопорушень, передбачених статтями 201, 262 та 263 КК України;
- виокремити в окремі статті або частини статей склади кримінальних правопорушень щодо протиправного заволодіння вогнепальною зброєю та бойовими припасами шляхом крадіжки, грабежу, привласнення, вимагання чи шахрайства;
- запровадити диференціацію кримінальної відповідальності у статті 262 КК України з урахуванням вартісних показників викраденої зброї;
набули подальшого розвитку:
 - положення щодо необхідності встановлення абсолютної заборони на отримання зброї особами з непогашеною або незнятою судимістю незалежно від тяжкості правопорушення;
 - пропозиції щодо застосування конкретного переліку адміністративних правопорушень, що унеможливають одержання дозвільного документа на володіння вогнепальною зброєю;
 - аргументація необхідності легітимізації в Україні права на цивільну вогнепальну зброю як складової конституційного права на захист в умовах сучасних безпекових викликів.

По закінченню доповіді присутніми було поставлено до аспіранта Білака М.М. такі запитання:

Професора кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права, доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента Національної академії правових наук України, заслуженого юриста України Буханевича О.М. Які, на Вашу думку, елементи є основними в системі гарантій конституційного права на захист життя та здоров'я? (Які елементи системи гарантій конституційного права на захист життя та здоров'я Ви могли б виділити? Які елементи системи гарантій конституційного права на захист життя та здоров'я Ви виділяєте у своєму дослідженні?)

Відповідь: Як показало проведене дослідження, основними елементами окресленої системи з-поміж іншого є:

- закріплені ст. 27 Конституції України право на життя та заборона його свавільного позбавлення;
- право на самозахист в обставинках необхідної оборони чи крайньої необхідності;
- право на захист життя та здоров'я інших осіб в обставинках необхідної оборони чи крайньої необхідності;
- право особи відмовитися виконувати явно кримінально протиправний наказ або розпорядження;
- обов'язок держави з забезпечення права на захист через систему правоохоронних та судових органів;
- право особи на звернення до компетентних органів з метою захисту свого життя та здоров'я;
- обов'язок держави з формування законодавчої бази для реалізації особою права на захист;
- правова охорона життя та здоров'я особи під загрозою притягнення порушників до юридичної відповідальності.

Професора кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права, доктора юридичних наук, професора Суббота А.І.: Які конкретні якості та переваги цивільної вогнепальної зброї як засобу для відбиття нападу, виділені Вами у дослідженні, дозволяють охарактеризувати її як ефективний інструмент самозахисту?

Відповідь: Розглядаючи цивільну вогнепальну зброю як засіб для відбиття нападу, у першу чергу, необхідно звернути увагу на її невід'ємну властивість нівелювати фізичну перевагу нападника.

Якщо конкретизувати дане твердження, то варто підкреслити, що цивільна вогнепальна зброя є потужним інструментом, що дозволяє вирівнювати фізичні сили в ситуаціях загрози. Її ключова перевага полягає в тому, що завдяки високій точності та дальності дії вона забезпечує можливість нейтралізувати нападника без необхідності вступу у фізичний контакт з ним. Саме цей привілей є особливо актуальним для осіб з невисоким рівнем фізичної підготовки чи обмеженими

фізичними можливостями, оскільки застосування такими особами зброї дозволяє швидко зупинити напад та уникнути потенційних жертв.

Аналогічно застосування вогнепальної зброї здатне нівелювати й кількісну перевагу нападників та збалансувати сили в обстановці захисту проти озброєного злочинця. Так, зберігаючи безпечну для себе дистанцію, особа, на яку здійснено напад, при нормальній точності та швидкості стрільби теоретично в змозі за короткий проміжок часу нейтралізувати одразу кількох зловмисників. При цьому важливими для захисту у таких ситуаціях, у першу чергу, є швидкість реакції та набуті навички використання зброї.

Разом з тим, якщо нападник озброєний, то наявність зброї в особи, що перебуває в обстановці захисту, зрівнює її становище зі становищем зловмисника та покращує перспективи ефективного протистояння загрозі.

З іншого боку, аналізуючи значення вогнепальної зброї як засобу для відбиття нападу, неможливо не згадати про фактор її психологічного впливу на нападника.

Зокрема, усвідомлення того, що потенційна жертва озброєна, може змусити правопорушника переоцінити ризики для себе і, як наслідок, викликати в нього почуття небезпеки та бажання відмовитися від злочинних намірів. Окрім того, теоретично можливим є й випадок, коли нападник розпочав і після початку активних дій зрозумів, що жертва озброєна. За таких умов, подібно до першої ситуації, в силу страху перед наслідками, злочинець може спробувати якомога швидше завершити такий напад і втекти з місця події.

Заразом, у разі, якщо нападник все ж вирішить продовжити атаку, то, швидше за все, з урахуванням загрози для власного життя він діятиме обережніше, намагаючись зберегти дистанцію і уникнути прямого зіткнення. До того ж, відчуття небезпеки отримання відсічі від потенційної жертви згодом може спонукати зловмисника відмовитися від нападу і пошукати більш легку ціль.

І, насамкінець, ведучи мову про психологічний фактор, необхідно зауважити, що володіння зброєю дозволяє жертві перехопити ініціативу в ситуації нападу та може, в результаті, дезорієнтувати нападника і змусити його відчувати непевненість та тривогу. При цьому, якщо підійти до дослідження більш глобально, то у суспільстві, де закон дозволяє громадянам володіти зброєю, виникає загальний психологічний ефект, за якого правопорушники не можуть бути впевненими, хто саме володіє зброєю, а хто ні. Даний ефект фактично створює додаткову невизначеність, що збільшує рівень стримування протиправної поведінки.

Професора кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права, кандидата юридичних наук, доцента Гавріка Р.О.: Які структурні компоненти державного контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї Ви виділяєте у дисертаційній роботі?

Відповідь: Станом на сьогодні основними складовими в структурі державного контролю у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї виступають: комплексна перевірка потенційних власників вогнепальної зброї на етапі розгляду питання про надання дозвільних документів, що передбачає багатоаспектне оцінювання відповідності особи встановленим критеріям; систематичний моніторинг суб'єктів у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, що здійснюється шляхом проведення перевірок дотримання умов зберігання, правил використання та порядку обліку зброї; комплекс превентивних заходів державного контролю, що полягає у впровадженні системи запобіжних механізмів, спрямованих на недопущення правопорушень у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї та нормативно закріплений механізм юридичної відповідальності, що включає як адміністративно-правові, так і кримінально-правові санкції за порушення встановленого порядку поводження зі зброєю.

Доцента кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права, кандидата юридичних наук, професора Сторожук І.П.: Чи досконала, на Вашу думку, сучасна система медичного обстеження особи, яка претендує на отримання дозволу на придбання цивільної вогнепальної зброї, і якщо ні, то які зміни потрібно запровадити для її оптимізації?

Відповідь: Відповідно до норм затвердженого наказом МОЗ України Порядку в умовах сьогодення алгоритм отримання медичної довідки передбачає комплексне обстеження заявника лікарсько-консультативною комісією, до складу якої обов'язково входять голова комісії (лікар-терапевт), лікар-невропатолог, лікар-отоларинголог та лікар-офтальмолог.

Щодо процедурних моментів зазначеного медичного обстеження, то воно включає обов'язковий перелік досліджень, серед яких загальний аналіз крові, аналіз крові на цукор, електрокардіограма, обстеження гостроти й полей зору. При цьому важливим елементом медичного огляду є врахування результатів обов'язкового профілактичного наркологічного огляду та даних щодо перебування громадянина на психіатричному обліку.

Як засвідчує критичний аналіз описаної процедури медичного обстеження, така система перевірки, на превеликий жаль, неспроможна належним чином гарантувати недопуск до володіння цивільною вогнепальною зброєю осіб, які мають певні психічні розлади, проте не перебувають на психіатричному обліку, а також осіб, які за своїм психічним станом схильні до застосування засобів ураження в протиправних цілях, а тому потребує негайного вдосконалення. З цією метою доцільним законодавчим кроком стало б запровадження додаткової дворівневої системи психодіагностичної експертизи, спеціально орієнтованої на виявлення схильності до неконтрольованого застосування зброї. Як видається, перший рівень такої експертизи повинен включати проведення комп'ютеризованої експрес-діагностики, спрямованої на виявлення первинних

психологічних маркерів ризикованої поведінки, з використанням методики оцінки схильності до різних форм агресії, а також психометричних шкал для визначення рівня тривожності, депресії та оцінки нервово-психічного стану. Стосовно ж другого рівня, то він повинен полягати у здійсненні кваліфікованим психологом психологічного інтерв'ювання заявника з метою перевірки виявлених ризиків та оцінки здатності особи контролювати власний емоційний стан у конфліктних ситуаціях.

Після відповідей на запитання було озвучено висновок **наукового керівника**, доктора юридичних наук, професора, професора кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова Івановської Алли Миколаївни.

У висновку зазначено про тематику опублікованих статей та апробацію результатів дослідження, а також дані про впровадження науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення норм законодавства, якими врегульовано обіг цивільної вогнепальної зброї в Україні.

Проведене дисертаційне дослідження відповідає вимогам актуальності, оригінальності, містить наукові положення, нові науково обґрунтовані теоретичні результати, має істотне значення для науки конституційного та адміністративного права і практичної діяльності в цій сфері. У ньому прослідковується чіткість формулювання й аргументування авторської позиції. Викладені аспірантом особисто сформульовані теоретичні положення, узагальнення та висновки розширюють і поглиблюють уявлення про право на цивільну вогнепальну зброю як гарантію конституційного права особи на захист життя та здоров'я.

Автором дисертації використано значний обсяг наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених, здійснено ґрунтовний аналіз нормативно-правових джерел національного та міжнародного законодавства за тематикою дисертаційної роботи, а також проведено глибоке дослідження досвіду Чехії, Швейцарії, Литви, Німеччини та США у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї. Використані в дисертації положення, ідеї та гіпотези інших авторів мають відповідні посилання та застосовані лише для підкріплення ідей здобувача. Крім того, при проведенні дослідження М.М. Білак використовував різноманітні загальнонаукові та спеціально-юридичні методи пізнання, серед яких діалектичний, системно-структурний, формально-юридичний, порівняльно-правовий, статистичний, а також методи моделювання та прогнозування.

Більшій обґрунтованості авторського викладу сприяла впорядкована побудова структури роботи, яка характеризується логічною послідовністю і своєю завершеністю, доступністю для сприйняття. Результати дослідження виключають неоднозначне тлумачення, переконливо аргументовані, логічно

послідовні, характеризуються ознаками наукової новизни, можуть слугувати основою для наукових розробок, формування концепцій та стратегічних документів у відповідній галузі тощо.

Слід наголосити, що основні наукові результати дисертації Білака М.М. висвітлені у 4-х публікаціях у наукових виданнях, які включені до переліку наукових фахових видань України, та 4-х тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Характеризуючи здобувача особисто, варто зазначити, що Білак М.М. за час підготовки дисертаційного дослідження зарекомендував себе як наполегливий, цілеспрямований, сумлінний та відповідальний аспірант. При цьому дисертант виявив такі основні риси науковця, як: творче та якісне виконання плану дослідження; вміння самостійно вирішувати складні теоретичні та практичні завдання досліджуваної тематики; високий рівень спроможності аналізувати, прагнення до висунення оригінальних ідей та досягнення поставлених цілей.

Все вищевказане, а також належний рівень теоретичної підготовки здобувача в галузі юридичної науки, володіння сучасними методами дослідження, а також здатність до розв'язання поставлених завдань та вирішення важливої наукової проблеми дають підстави зробити висновок, що дисертація Білака М.М. є самостійним, творчим, завершеним академічним дослідженням з актуальної проблематики, що відповідає науковій спеціальності, за якою вона виконана, містить наукову новизну та дозволяє вирішувати конкретне наукове завдання, яке має вагоме наукове значення для теорії й практики.

У висновку науковий керівник зазначила, що представлена до розгляду дисертаційна робота Білака М.М. є завершеною та самостійною роботою, яка претендує на високу оцінку і може бути рекомендована до захисту у спеціалізованій вченій раді.

Після цього слово було надано рецензентам дисертаційної роботи.

Рецензент – кандидат юридичних наук, доцент *Гаврік Роман Олександрович* відзначив високий науковий рівень дисертаційного дослідження М.М. Білака.

Обрана дисертантом тема для дослідження є неабияк актуальною з огляду на сучасні геополітичні трансформації та внутрішні безпекові виклики, що постали перед Україною. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію нашої держави актуалізувало проблематику ефективності існуючих гарантій конституційного права на захист та зумовило необхідність переосмислення законодавства у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї.

Рецензована дисертація охоплює широке коло питань, які стосуються не лише національного конституційно-правового регулювання права на цивільну вогнепальну зброю, а й аналізу міжнародного досвіду правового регулювання цієї сфери. У першому розділі дисертації автор глибоко аналізує історичну еволюцію права на захист життя та здоров'я, досліджує його філософсько-правове підґрунтя, а також систематизує міжнародні та національні гарантії реалізації цього права. Другий розділ зосереджений на детальному аналізі сучасного стану правового регулювання права на цивільну вогнепальну зброю, де автор ґрунтовно досліджує правові підстави та суб'єкти правових відносин у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні, розкриває порядок надання дозволу на зберігання та носіння цивільної вогнепальної зброї, а також аналізує механізми державного контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні. Автор ретельно досліджує законодавчі моделі різних країн та формулює пропозиції щодо імплементації окремих положень у вітчизняне законодавство. Третій розділ дисертаційного дослідження безпосередньо присвячений питанням удосконалення правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї з урахуванням міжнародного досвіду та євроінтеграційних процесів. Наукова значущість дисертаційного дослідження Білака М.М. полягає не лише в комплексному аналізі права на цивільну вогнепальну зброю як гарантії конституційного права на захист, але й у виявленні колізій між конституційними гарантіями та чинним кримінальним законодавством, розробці системи заходів щодо вдосконалення механізмів державного контролю у сфері обігу зброї та формуванні концептуально нових підходів до адміністративної і кримінальної відповідальності за правопорушення у цій сфері.

Метою дисертаційного дослідження є комплексний аналіз теоретичних та практичних аспектів права на цивільну вогнепальну зброю як гарантії конституційного права на захист життя та здоров'я особи, а також розробка науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання обігу зброї в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим у вітчизняній юридичній науці комплексним дослідженням, в якому на підставі всебічного аналізу наукових джерел, нормативно-правових актів та зарубіжного досвіду здійснено теоретичне обґрунтування права на цивільну вогнепальну зброю як гарантії конституційного права на захист життя та здоров'я особи. Зміст дисертації в цілому характеризується високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. Чітко виражений науковий підхід, вдало розроблені концептуальні підходи до розуміння права на цивільну вогнепальну зброю та принципи правотворчої концепції контрольованого обігу зброї дозволили автору аргументовано визначити власну позицію щодо багатьох дискусійних проблем правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні.

Вбачається позитивним практичне значення низки одержаних результатів. Викладені в дисертації положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у: *правотворчій діяльності* – для вдосконалення законодавства України у сфері регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї, зокрема, при доопрацюванні проекту Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» та внесенні змін до Конституції України, Кримінального кодексу України і Кодексу України про адміністративні правопорушення; у *правозастосовній діяльності* – для вдосконалення практики реалізації законодавства у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї; у *науковій роботі* – для подальших теоретичних розробок проблематики конституційного права на захист життя та здоров'я і правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї; у *навчально-методичній роботі* – при підготовці підручників, методичних посібників і викладанні навчальних дисциплін «Конституційне право України» та «Адміністративне право України».

Водночас поряд з позитивною оцінкою роботи Білака М.М., дисертація, як і будь-яке нове творче дослідження, містить окремі дискусійні положення, які потребують додаткового обґрунтування чи уточнення під час прилюдного захисту. Так, по-перше, у дисертації недостатньо уваги приділено психологічним та соціологічним аспектам легалізації цивільної вогнепальної зброї. Зокрема, автор обмежується твердженням про її потенційну роль у створенні психологічного бар'єру для правопорушників, проте не підкріплює цю тезу відповідними емпіричними даними та соціологічними дослідженнями. По-друге, потребує більш ґрунтовної аргументації твердження щодо необхідності закріплення абсолютної заборони на отримання зброї особами з непогашеною або незнятою судимістю незалежно від тяжкості правопорушення, адже такий підхід може призвести до невиправданого обмеження прав окремих категорій громадян. По-третє, автор, аналізуючи зарубіжний досвід правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї, не приділяє достатньої уваги негативним аспектам та соціальним ризикам лібералізації законодавства у цій сфері, що призводить до певної однобічності дослідження. І, по-четверте, у дослідженні дисертант не достатньо акцентує увагу на питанні забезпечення культури відповідального поводження зі зброєю, зокрема, не розкриває механізми навчання потенційних власників зброї та підвищення їхньої правосвідомості, хоча ці аспекти є не менш важливими, ніж, власне, законодавчі обмеження.

Разом з тим, наведені зауваження загалом не впливають на позитивну оцінку роботи. Дисертація є завершеним, актуальним, самостійним та аргументованим дослідженням. Положення і висновки дисертації належним чином висвітлені у публікаціях автора та апробовані під час участі у конференціях та у ході навчального процесу.

Обґрунтованість наукових положень дисертації та достовірність одержаних результатів підтверджена теоретичною та методологічною базою дослідження, критичним аналізом, узагальненням праць вітчизняних і зарубіжних вчених, а також комплексним дослідженням нормативних приписів національного та міжнародного законодавства.

Висновки дисертації містять головні наукові результати, отримані дисертантом особисто, та синтезують накопичену у змісті інформацію відповідно до сформульованих у вступі загальної мети і конкретних завдань.

На підставі викладеного констатуємо, що дисертація Білака Миколи Миколайовича на тему «Право на цивільну вогнепальну зброю як гарантія конституційного права на захист життя та здоров'я особи» відповідає вимогам, які ставляться до дисертації та може бути рекомендована до разової спеціалізованої вченої ради для попереднього розгляду і захисту на здобуття ступеня доктора філософії.

Рецензент – кандидат юридичних наук, доцент *Галус Олена Олександрівна* відзначила достатній фаховий рівень дисертаційного дослідження Білака Миколи Миколайовича, виконаного на актуальну тему, істотне теоретичне і прикладне наукове обґрунтування висновків і пропозицій.

Проблематика права на цивільну вогнепальну зброю як гарантії конституційного права на захист життя та здоров'я набуває особливої актуальності в сучасних геополітичних умовах України. Розгляд цього питання з конституційно-правової перспективи є своєчасним і затребуваним, особливо в контексті триваючих дискусій щодо необхідності законодавчого врегулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні.

Дисертаційне дослідження М.М. Білака відзначається комплексним підходом до вивчення проблеми співвідношення інституту цивільної вогнепальної зброї та конституційних гарантій захисту життя і здоров'я особи. Автор ґрунтовно досліджує еволюцію права на захист, аналізує його філософсько-правове підґрунтя та систематизує нормативно-правову базу як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Особливу цінність представляє здійснений автором порівняльно-правовий аналіз регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї у зарубіжних країнах, зокрема Чеській Республіці, Швейцарській Конфедерації, Литовській Республіці, Федеративній Республіці Німеччина та Сполучених Штатах Америки. Дослідження демонструє, що за належного законодавчого регулювання індивідуальне право на володіння зброєю може ефективно поєднуватися з гарантуванням суспільної безпеки.

Структура дисертації є логічною та збалансованою. Дисертант послідовно розкриває теоретичні засади конституційного права на захист життя та здоров'я, аналізує існуючу систему правовідносин у сфері обігу

цивільної вогнепальної зброї та розробляє науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення відповідного законодавства.

Науково-практична значущість дослідження підтверджується конкретними пропозиціями щодо внесення змін до Конституції України, Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення. Зокрема, особливу увагу привертають пропозиції щодо:

- усунення колізії між нормами Конституції та Кримінального кодексу України;
- диференціації адміністративної відповідальності за порушення правил полювання;
- вдосконалення системи обмежень щодо отримання дозволу на придбання вогнепальної зброї;
- імплементації елементів зарубіжного досвіду в українське законодавство.

На особливу увагу заслуговує виявлена автором колізія між безумовним правом на захист, закріпленим у статтях 27 та 55 Конституції України, та обмеженнями щодо необхідної оборони, встановленими статтею 36 Кримінального кодексу України. Дисертант переконливо доводить, що така колізія потребує законодавчого вирішення шляхом внесення відповідних змін до Основного Закону.

Водночас дисертаційне дослідження не позбавлене окремих дискусійних моментів. Так, у дисертації автором недостатньо досліджено питання інституційного забезпечення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї. Зокрема, дисертант в основному зосереджується на нормативно-правових аспектах згаданого контролю та приділяє менше уваги аналізу організаційної структури органів, відповідальних за регулювання та контроль у зазначеній сфері. До того ж, дискусійним вбачається підхід автора до структури державного контролю у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї. Так, визначаючи основні компоненти цієї структури (комплексна перевірка потенційних власників, систематичний моніторинг суб'єктів, комплекс превентивних заходів та механізм юридичної відповідальності), дисертант не враховує такий важливий елемент як інформаційно-аналітичне забезпечення контрольної діяльності. З даного приводу слід зазначити, що в умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій та діджиталізації державного управління, впровадження електронних систем обліку та моніторингу обігу зброї, використання автоматизованих аналітичних інструментів для виявлення потенційних ризиків становить окремий, самостійний компонент системи державного контролю, який потребує спеціального правового регулювання.

І, насамкінець, попри ґрунтовний аналіз нормативно-правових актів, у дослідженні бракує систематизованого вивчення судової практики у справах, пов'язаних із застосуванням зброї в умовах необхідної оборони та перевищенням

її меж. Автором недостатньо проаналізовано існуючі проблеми правозастосування та судові підходи до оцінки правомірності застосування вогнепальної зброї громадянами для самозахисту, що є важливим для розуміння практичних аспектів реалізації досліджуваного права.

Утім, висловлені зауваження жодним чином не зменшують високої наукової цінності представленого дослідження. Зміст дисертаційної роботи та кількість наукових публікацій здобувача переконливо демонструють його наукову компетентність, досконале володіння методологією дослідницької діяльності, здатність систематизувати існуючі наукові здобутки та на їх основі самостійно формулювати гіпотези, положення та висновки концептуального характеру, що закладають підґрунтя для подальших наукових розвідок у цій галузі.

На підставі викладеного констатуємо, що дисертація Білака Миколи Миколайовича на тему «Право на цивільну вогнепальну зброю як гарантія конституційного права на захист життя та здоров'я особи» може бути рекомендована до разової спеціалізованої вченої ради для попереднього розгляду і захисту на здобуття ступеня доктора філософії з відповідної спеціальності.

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

Кандидат юридичних наук, доцент Солодка Ірина Володимирівна відзначила дисертаційне дослідження Білака Миколи Миколайовича присвячене актуальній проблематиці, яка набуває особливого значення в умовах сучасних безпекових викликів, що постали перед Україною. Питання правового регулювання права на цивільну вогнепальну зброю як гарантії конституційного права на захист життя та здоров'я особи вимагає комплексного та міждисциплінарного підходу, що успішно реалізовано автором у представленій роботі.

У контексті сучасних глобальних тенденцій до переосмислення ролі індивідуальних засобів захисту та відповідальності держави за безпеку своїх громадян, дисертаційне дослідження пропонує виважений аналіз філософсько-правових, конституційних та адміністративно-правових аспектів проблеми регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї. Особливо цінним є те, що автор не обмежується лише теоретичними міркуваннями, а пропонує конкретні механізми вдосконалення законодавства у цій сфері з урахуванням міжнародного досвіду та вимог європейської інтеграції.

Дисертація характеризується науковою новизною та оригінальністю. Автором вперше у вітчизняній правовій науці здійснено комплексний аналіз права на цивільну вогнепальну зброю крізь призму гарантій конституційного права на захист життя та здоров'я особи. Заслугує на схвалення також детальне дослідження міжнародно-правових стандартів у сфері контролю за обігом зброї,

зокрема положень Директиви ЄС 2021/555, та формулювання на цій основі рекомендацій щодо гармонізації національного законодавства з європейськими нормами.

Методологічна база дослідження відзначається комплексністю та різноманітністю використаних методів, що дозволило автору всебічно та об'єктивно дослідити обрану тему. Застосування системного підходу дало можливість розглянути проблему правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в контексті ширшої системи конституційних гарантій захисту основоположних прав людини.

Окремої уваги заслуговує розроблена автором теорія диференціації юридичної відповідальності за правопорушення у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї. Запропоновані зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України спрямовані на вдосконалення правового регулювання відповідальності та врахування специфіки різних видів правопорушень у цій сфері.

Додатково слід відзначити практичну значущість проведеного дослідження. Розроблені автором пропозиції щодо вдосконалення законодавства у сфері регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї можуть бути використані у процесі законотворчої діяльності, зокрема, при доопрацюванні законопроекту «Про право на цивільну вогнепальну зброю», а також при внесенні змін до чинних нормативно-правових актів.

Загалом дисертаційне дослідження Білака М.М. характеризується високим науково-теоретичним рівнем, логічністю та послідовністю викладу матеріалу, обґрунтованістю висновків та практичною спрямованістю пропозицій.

Відтак, враховуючи вищевикладене, вважаю, що дисертація Білака Миколи Миколайовича на тему «Право на цивільну вогнепальну зброю як гарантія конституційного права на захист життя та здоров'я особи» відповідає вимогам, які пред'являються до дисертацій, та може бути рекомендована до разової спеціалізованої вченої ради для попереднього розгляду і захисту на здобуття ступеня доктора філософії.

Доктор юридичних наук, професор Самсін Ігор Леонович у своєму виступі приєднався до схвальних оцінок дисертаційного дослідження Білака Миколи Миколайовича, підкресливши методологічну обґрунтованість і послідовність наукового аналізу. Професор наголосив на вагомості запропонованих автором правових механізмів регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї та їх гармонізації з конституційними принципами.

Під час презентації основних положень дисертації та відповідей на запитання дисертант продемонстрував глибоке розуміння проблематики, впевнене володіння науковою термінологією та здатність до критичного осмислення нормативних джерел і доктринальних підходів.

Структура дослідження вирізняється логічною узгодженістю та цілісністю. Чітко сформульовані мета й завдання роботи повністю корелюють із предметом та об'єктом дослідження, що дозволило автору забезпечити всебічне висвітлення обраної проблематики.

Особливо цінною є практична спрямованість дисертації, що виявляється у конкретних пропозиціях щодо вдосконалення нормативно-правової бази України у сфері регулювання права на цивільну вогнепальну зброю.

Загалом дисертаційне дослідження становить завершену наукову працю, що характеризується концептуальною єдністю, внутрішньою узгодженістю та належним теоретико-методологічним рівнем.

На підставі всебічного аналізу представленої роботи вважаю, що дисертація Білака Миколи Миколайовича на тему «Право на цивільну вогнепальну зброю як гарантія конституційного права на захист життя та здоров'я особи» відповідає усім встановленим вимогам і може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Головуючий на засіданні – *завідувач кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права, к.ю.н., доцент Галус О.О.* зазначила у підсумку, що дисертація Білака М.М. відповідає вимогам, які ставляться до дисертацій, в тому числі вимогам, передбаченим пунктами пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 та може бути рекомендована до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право у разовій спеціалізованій вченій раді.

За результатами обговорення дисертаційної роботи Білака Миколи Миколайовича на тему «Право на цивільну вогнепальну зброю як гарантія конституційного права на захист життя та здоров'я особи» присутні вирішили запропонувати

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертаційного дослідження

**Білака Миколи Миколайовича на тему «Право на цивільну
вогнепальну зброю як гарантія конституційного права на захист життя та
здоров'я особи»,**

поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081
Право у галузі знань 08 Право

Обґрунтування вибору теми дослідження. В умовах сучасних геополітичних трансформацій та внутрішніх безпекових викликів, що постали перед Україною, питання забезпечення фундаментальних конституційних прав громадян, зокрема, права на захист життя та здоров'я, набуває особливої значущості. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію нашої держави, що супроводжується численними порушеннями норм міжнародного гуманітарного права та масовими воєнними злочинами проти цивільного населення, актуалізувало проблематику ефективності існуючих гарантій конституційного права на захист та зумовило необхідність ретельного переосмислення норм чинного законодавства у цій сфері.

У вказаному контексті особливої ваги набуває дослідження права на цивільну вогнепальну зброю як потенційної гарантії конституційного права на захист життя та здоров'я. Означена проблема станом на сьогодні залишається предметом гострих наукових дискусій та суспільно-політичних дебатів, адже, з одного боку, вогнепальна зброя в руках законслухняних громадян розглядається як ефективний засіб самозахисту та стримуючий фактор для злочинців, а з іншого боку – як ймовірне джерело підвищеної небезпеки, що може сприяти зростанню рівня злочинності та неправомірного застосування сили.

Актуальність дослідження обраної теми підсилюється наявністю суттєвих прогалин у національному законодавстві щодо обігу цивільної вогнепальної зброї. Так, відсутність спеціального закону, який би комплексно регулював аналізовану сферу, та недосконалість чинних нормативних приписів призводять до правової невизначеності і різнотлумачень, що, як наслідок, створює передумови для зловживань і перешкоджає ефективному державному контролю за обігом зброї. Разом з тим, євроінтеграційні прагнення України вимагають гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами в досліджуваній галузі, з урахуванням особливостей безпекової ситуації в нашій державі.

Таким чином, комплексне конституційно-правове дослідження права на цивільну вогнепальну зброю як гарантії фундаментального права на захист життя та здоров'я особи має не лише теоретичне, але й вагоме практичне значення для розвитку правової системи України, удосконалення механізмів захисту прав людини

та формування вираженої державної політики у сфері безпеки громадян в сучасних геополітичних реаліях.

Проблематика конституційного права на захист життя та здоров'я особи залишається актуальним напрямом досліджень у правовій науці, проте комплексні теоретичні напрацювання щодо права на цивільну вогнепальну зброю як гарантії цього права є обмеженими, що підтверджує необхідність подальшого наукового пошуку.

Так, загальні питання правового захисту прав людини свого часу досліджували В. Авер'янов, С. Алфьоров, О. Бандурка, А. Берлач, Ю. Битяк, І. Голосніченко, С. Ківалов, А. Комзюк, В. Колпаков, О. Комісаров, С. Стеценко та інші вчені. Окремі аспекти права на захист життя та здоров'я ґрунтовно аналізували М. Буроменський, О. Ковальчук, П. Черевко, В. Заборовський, Б. Островська, О. Рогова, Ю. Баулін, Р. Стефанчук, П. Рабінович, М. Хавронюк та інші науковці.

Проблеми застосування зброї в Україні та різні аспекти правового регулювання її обігу вивчали П. Андрушко, О. Бандурка, Ю. Белінський, П. Біленчук, О. Бокій, І. Васильєв, В. Віденко, Н. Деркач, С. Діденко, М. Єропкін, М. Єфімов, А. Комзюк, А. Корінець, А. Корнієць, Н. Куц, Є. Легеза, С. Параниця, В. Поливанюк, Л. Попов, О. Попова, А. Терещук, І. Тишкевич, М. Федоров, О. Фролов, С. Харитонов, Л. Чистоклетов, Д. Чуриков та інші.

Фундаментальний внесок у дослідження питань легалізації зброї та її впливу на рівень злочинності зробили такі зарубіжні вчені, як Д. Лотт, Г. Клек, Д. Копел, Д. Хемей, М. Міллер, Л. Кеннет, Д. Блек, С. Ломан, Ф. Зімпінг, Д. Кейтс та Д. Дудлі. У працях вищевказаних науковців досліджено правові моделі регулювання зброї в різних країнах, конституційні аспекти права на зброю, а також емпіричні дані щодо впливу дозволу на володіння вогнепальною зброєю на показники злочинності та самозахисту.

У загальному аналіз наукових позицій демонструє неоднозначність поглядів щодо легалізації цивільної вогнепальної зброї. Зокрема, у науковому середовищі сформувалися три основні підходи до цього питання: прихильники легалізації, які аргументують її необхідність посиленням захисту прав громадян; противники, які вказують на потенційні ризики збільшення збройного насильства; поміркована група дослідників, які уникають категоричних оцінок, наводячи аргументи «за» і «проти» з огляду на складність цього суспільно-правового питання. Така різноманітність наукових позицій, вочевидь, підтверджує необхідність комплексного дослідження права на цивільну вогнепальну зброю як потенційної гарантії конституційного права на захист життя та здоров'я особи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до наукової теми Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова на 2017

– 2026 роки «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» (державний реєстраційний номер 01178U000103) та згідно з планом науково-дослідної роботи Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова.

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є комплексний аналіз теоретичних та практичних аспектів права на цивільну вогнепальну зброю як гарантії конституційного права на захист життя та здоров'я особи, а також формулювання науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання обігу вогнепальної зброї в Україні.

Для досягнення мети дослідження поставлені *наступні завдання*:

- дослідити історико-теоретичні основи та еволюцію конституційного права на захист життя та здоров'я особи;
- проаналізувати міжнародно-правові та національні механізми гарантування права особи на захист життя і здоров'я;
- визначити місце права на цивільну вогнепальну зброю в системі гарантій права на захист життя та здоров'я особи;
- окреслити сучасний стан правового регулювання права на цивільну вогнепальну зброю;
- охарактеризувати правові підстави та суб'єктів правовідносин у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні;
- проаналізувати порядок надання дозволу на зберігання та носіння цивільної вогнепальної зброї;
- розкрити механізми державного контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні;
- окреслити проблеми теоретичного та нормативно-правового забезпечення обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні;
- вивчити досвід країн Європи та США у сфері легалізації цивільної вогнепальної зброї в контексті забезпечення права на захист життя та здоров'я;
- сформулювати пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання обігу цивільної зброї в Україні в контексті євроінтеграційних процесів.

Об'єктом дисертаційного дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права на захист життя та здоров'я особи.

Предметом дисертаційного дослідження є теоретичні та правові засади реалізації права на цивільну вогнепальну зброю як гарантії конституційного права на захист життя та здоров'я особи.

Методи дисертаційного дослідження. Методологічну основу дослідження складає комплекс загальнонаукових та спеціально-юридичних методів пізнання, що забезпечують достовірність отриманих результатів та вирішення поставлених завдань. Діалектичний метод застосовано для розгляду еволюції та трансформації права на захист життя та здоров'я в історичному контексті (підрозділ 1.1). Системно-структурний метод використано для визначення місця права на цивільну вогнепальну

зброю в системі гарантій конституційного права на захист (підрозділ 1.3), а також для дослідження структури правовідносин у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї (підрозділ 2.1). Формально-юридичний метод застосовано при аналізі нормативно-правових актів, що регулюють порядок надання дозволу на зберігання та носіння цивільної вогнепальної зброї (підрозділ 2.2) та при вивченні механізмів державного контролю за її обігом (підрозділ 2.3). Порівняльно-правовий метод використано для дослідження міжнародних стандартів та зарубіжного досвіду правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї (підрозділи 1.2, 3.1). Статистичний метод застосовано при аналізі ефективності правового регулювання обігу зброї в різних державах (підрозділ 3.1). Методи моделювання та прогнозування використано для розробки пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання обігу цивільної зброї в Україні (підрозділи 2.2, 2.3, 3.1 та 3.2).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим у вітчизняній юридичній науці комплексним дослідженням права на цивільну вогнепальну зброю як гарантії конституційного права на захист життя та здоров'я особи. У результаті проведеного дослідження сформульовано та обґрунтовано низку нових наукових положень, висновків і рекомендацій, зокрема:

вперше:

- обґрунтовано концептуальне розуміння права на цивільну вогнепальну зброю як важливої складової системи гарантій конституційного права на захист життя та здоров'я, що дозволяє компенсувати фізичну чи кількісну перевагу нападників, створює психологічний бар'єр для потенційних правопорушників та забезпечує безпеку особи в екстремальних умовах;

- виявлено суттєву правову колізію між нормами Конституції України (статті 27, 55, 64) та положеннями кримінального законодавства (стаття 36 КК України) щодо обсягу та меж права на захист, зокрема, встановлено, що кримінальне законодавство фактично звужує конституційне право на захист через закріплення обов'язку особи контролювати пропорційність своїх захисних дій;

- визначено ключові принципи правотворчої концепції до забезпечення контрольованого обігу зброї в Україні;

- запропоновано комплексний підхід до вдосконалення національного законодавства у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї на основі позитивного досвіду зарубіжних країн (Чехії, Швейцарії, Литви, Німеччини, США) та з урахуванням вимог Директиви (ЄС) 2021/555, що передбачає впровадження чіткої класифікації зброї, комплексної перевірки власників зброї та ефективної системи державного нагляду;

- з метою вдосконалення адміністративної та кримінальної відповідальності у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї з-поміж іншого запропоновано:

- диференціювати адміністративну відповідальність за порушення правил полювання (стаття 85 КУпАП) з урахуванням виду добутих чи намічених до добування тварин;

- диференціювати адміністративну відповідальність за незаконне рибальство з використанням вогнепальної зброї залежно від критерію заподіяння шкоди іхтіофауні;
 - викласти диспозиції статей 174 та 192 КУпАП в нових редакціях;
 - розширити коло суб'єктів складу адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 191 КУпАП, шляхом включення до нього осіб, які володіють вогнепальною зброєю без законних підстав, та виключення з назви й диспозиції статті вказівки на приналежність до громадянства;
 - виправити у статтях 193 – 195 КУпАП вжиті у формі множини вказівки на суб'єктів правопорушень, замінивши їх відповідниками у формі однини;
 - переглянути санкції за вчинення адміністративних правопорушень, передбачених частинами 1, 2, 4 статті 85 та статтями 174, 190 – 195 КУпАП;
 - включити гладкоствольну мисливську зброю до переліку предметів складів кримінальних правопорушень, передбачених статтями 201, 262 та 263 КК України;
 - виокремити в окремі статті або частини статей склади кримінальних правопорушень щодо протиправного заволодіння вогнепальною зброєю та бойовими припасами шляхом крадіжки, грабежу, привласнення, вимагання чи шахрайства;
 - запровадити диференціацію кримінальної відповідальності у статті 262 КК України з урахуванням вартісних показників викраденої зброї;
- набули подальшого розвитку:*
- положення щодо необхідності встановлення абсолютної заборони на отримання зброї особами з непогашеною або незнятою судимістю незалежно від тяжкості правопорушення;
 - пропозиції щодо застосування конкретного переліку адміністративних правопорушень, що унеможливають одержання дозвільного документа на володіння вогнепальною зброєю;
 - аргументація необхідності легітимізації в Україні права на цивільну вогнепальну зброю як складової конституційного права на захист в умовах сучасних безпекових викликів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що викладені в дисертації пропозиції та висновки можуть бути використані:

- *у правотворчій діяльності* – для вдосконалення законодавства України у сфері регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї, зокрема, при доопрацюванні проекту Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» та внесенні змін до Конституції України, Кримінального кодексу України і Кодексу України про адміністративні правопорушення;
- *у правозастосовній діяльності* – для вдосконалення практики реалізації законодавства у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї;

– у науковій роботі – для подальших теоретичних розробок проблематики конституційного права на захист життя та здоров'я і правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї;

– у навчально-методичній роботі – при підготовці підручників, методичних посібників і викладанні навчальних дисциплін «Конституційне право України» та «Адміністративне право України».

Особистий внесок здобувача. Дослідження виконано дисертантом самостійно, сформульовані в дисертації положення, узагальнення, висновки і пропозиції ґрунтуються на особистих дослідженнях автора у результаті опрацювання і аналізу наукових та нормативних джерел.

Апробація матеріалів дисертації. Основні висновки та пропозиції дисертаційного дослідження були представлені на засіданнях кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Хмельницького університету управління та права імені Л. Юзькова, під час участі у науково-практичних круглих столах, а також на наступних науково-практичних конференціях: XV Міжнародній науково-практичній конференції «Modern problems of science development: scope and causes» (м. Берген, Норвегія, 14 – 16 квітня 2025 р.); XIV Міжнародній науково-практичній конференції «Current topics of science development and their implementation» (м. Софія, Болгарія, 7 – 9 квітня 2025 р.); V Міжнародній науково-практичній конференції «Правові засади організації та здійснення публічної влади», присвяченій світлій пам'яті доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова (м. Хмельницький, 17 червня 2022 року); XIV Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Foreign languages in use: academic and professional aspects» (м. Хмельницький, 6 квітня 2022 року).

Основні положення та результати наукової праці викладено у восьми публікаціях, з яких чотири статті у наукових фахових виданнях України та чотири тези доповідей на наукових конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Структура роботи обумовлена метою та завданнями дослідження. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 245 сторінок, з яких основний текст – 219 сторінок. Список використаних джерел налічує 194 найменування і займає 26 сторінок.

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Білак М.М. Обмеження щодо отримання дозволу на придбання вогнепальної зброї за чинним законодавством України та проектом Закону «Про

право на цивільну вогнепальну зброю»: порівняльний аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №6. С. 287 – 291. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/65>

2. Білак М.М. Адміністративна відповідальність за порушення правил обігу цивільної вогнепальної зброї як складова державного контролю. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: «Право». 2024. №83(ч.2). С. 143 – 151. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.2.20>

3. Білак М.М. Міжнародно-правові та національні гарантії реалізації права особи на захист життя і здоров'я. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2024. №3(43). С. 16 – 25. DOI: <http://doi.org/10.23939/law2024.43.016>

4. Білак М.М. Досвід Чехії та Швейцарії у сфері легалізації цивільної вогнепальної зброї в контексті забезпечення права на захист життя та здоров'я. *Економіка. Фінанси. Право*. 2025. №1. С. 42 – 46. DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2025.1.9>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Bilak M.M. To the question of necessity to criminalize separate kinds of illegal trafficking in hunting smoothbore weapons. *Foreign languages in use: academic and professional aspects: збірник тез XIV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Хмельницький, 6 квітня 2022 року)*. Р. 5 – 6.

6. Білак М.М. Особливості видачі вогнепальної зброї і боєприпасів до неї цивільним особам, які беруть участь у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав: проблеми та шляхи їх вирішення. *Правові засади організації та здійснення публічної влади: збірник тез V Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої світлій пам'яті доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова (м. Хмельницький, 17 червня 2022 р.)* С. 46 - 50.

7. Білак М.М. Перевірка психо-емоційного стану як важливий компонент дозвільної системи у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї: проблеми та шляхи вдосконалення. *Current topics of science development and their implementation: abstracts of XIV International Scientific and Practical Conference (Sofia, Bulgaria, April 07-09, 2025)*. С. 40 – 42.

8. Білак М.М. Зберігання мисливської вогнепальної зброї після її придбання за чинним законодавством України: проблема та шляхи її вирішення. *Modern problems of science development: scope and causes: abstracts of XV International Scientific and Practical Conference (Bergen, Norway, April 14-16, 2025)*. С. 28 – 30.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана грамотною українською мовою, стиль викладення матеріалу відповідає прийнятому в науковій літературі.

Відповідність дисертації науковій спеціальності. Дисертація Білака Миколи Миколайовича на тему «Право на цивільну вогнепальну зброю як гарантія конституційного права на захист життя та здоров'я особи» відповідає галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право.

Рекомендація дисертації до захисту. Представлена дисертаційна робота Білака Миколи миколайовича є першим у вітчизняній юриспруденції фундаментальним дослідженням, що системно розкриває теоретико-правові аспекти інституту права на цивільну вогнепальну зброю як невід'ємної складової конституційного права особи на захист життя та здоров'я. Водночас дисертації притаманні окремі спірні моменти. Щодо неї може бути висловлено окремі недоліки, які, однак, не впливають на якість розкриття теми роботи та загальну позитивну оцінку.

У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертаційна робота Білака Миколи Миколайовича є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Дисертація Білака Миколи Миколайовича на тему «Право на цивільну вогнепальну зброю як гарантія конституційного права на захист життя та здоров'я особи» відповідає вимогам, встановленим Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2025 року № 426), пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, та може бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 Право.

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження Білака Миколи Миколайовича на тему «Право на цивільну вогнепальну зброю як гарантія конституційного права на захист життя та здоров'я особи», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право.

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Білака Миколи Миколайовича на тему «Право на цивільну вогнепальну зброю як

гарантія конституційного права на захист життя та здоров'я особи» відповідає спеціальності 081 Право та відповідає вимогам, встановленим Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2025 року № 426), пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

3. Рекомендувати дисертацію Білака Миколи Миколайовича на тему «Право на цивільну вогнепальну зброю як гарантія конституційного права на захист життя та здоров'я особи» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 Право.

Професорсько-викладацький склад кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права проголосував одноголосно:

«за» – 13; «проти» – немає; «утримались» – немає.

Головуючий на засіданні:

завідувач кафедри
конституційного, адміністративного
та фінансового права, доцент кафедри,
кандидат юридичних наук, доцент

Олена ГАЛУС

